

Klosterbrodern och vilan i Gud

1864 utgör en höjdpunkt i Rydbergs strid mot kyrkan. Det ofta citerade brevet till F. T. Borg i september ger syn för sägen: där talas om hur statskyrkans lärobyggnad steg för steg skall förstöras tills folk tvingas se sig om efter tak över huvudet nån annan stans.¹ Och detta rivningsarbete är just var Rydberg under året praktiserat i sina artiklar för C. S. Warburgs *Svensk månadsskrift för fri forskning och allmän bildning*. "Jehovah-tjänsten hos hebreerna" som dekonstruerar Gamla Testamentet, dess gudsbild och dess roll som gudomligt inspirerad utsaga; "Medeltidens magi" som i sitt första avsnitt angriper djävuls- och helvetestro, som i det andra avfärdar sakramenten som vidskepelse och i det fjärde frånkänner kyrkan någon som helst positiv roll i civilisationens utveckling. I brevet sätts rivningsarbetet också i direkt samband med den konkreta organisationen av en ny kyrka, en som kanske kan träda fram i offentlighetens ljus redan nästa år. Rydberg tycks i detta ögonblick verkligen (som Örjan Lindberger uttrycker det) ha accepterat rollen som reformator.²

Nästa steg, berättar han för L. J. Hierta i november, skall bli en avhandling för *Svensk Månadsskrift* om "Bibelns lära om de yttersta tingen". Målet är kyrkans lära om den yttersta domen och de eviga straffen, och medlet är detsamma som använts i *Bibelns lära om Kristus*: ett angrepp på motståndarens världsbild med hjälp av hans egna auktoriteter.³

Men först behöver han en paus. "Rydberg skall nu författa en novell åt Lamm, och har slutat sina skrivvanden för året åt

¹ Brev från Rydberg till F. T. Borg 14.9.1864 (Lunds universitetsbibliotek; tryckt i Hans Granlid, *Vår dröm är frihet. En Viktor Rydbergbok*, Stockholm 1973, s. 238-239).

² Örjan Lindberger, *Prometeustanken hos Viktor Rydberg*, Stockholm 1938, s. 125.

³ Brev från Rydberg till Lars Johan Hierta 15.11.1864 (*Brev från Viktor Rydberg*, II, Stockholm 1925, s. 45-46).

[månadsskriften]”, skriver C. S. Warburg i oktober till Sigfrid Wieselgren.⁴ Förläggaren Oscar Lamm hade blivit lovad en samling med noveller⁵ som skulle publiceras under titeln *Dimmor*; en av dem var en uppdaterad ”Singoalla”. Om den nya novellen får man lite mer information i ett brev från O. P. Sturzen-becker till S. A. Hedlund i mars 1865.⁶ Sturzen-becker hade varit på besök i Göteborg under januari, och nu undrar han hur det går ”med Rydberg och hans Klosterbroder”. I maj sprider Birger Schöldström i en korrespondens till *Nerikes Allehanda* nyheten att Rydberg ”snart lär ha avslutat ett nytt arbete, en roman, spelande i medeltiden och skildrande såväl striderna å kyrkomöten och slagfält, som människohjertats strider i den tysta klostercellen”.⁷ Att novellen växt till roman får man nog tillskriva ryktets mekanismer, men uppgiften att verket snart skulle vara klart kan mycket väl ha kommit från den kroniskt tidsoptimistiske Rydberg. Det finns dock inga tecken på att det någonsin nådde längre än till det här publicerade delarna av första kapitlet, plus en antal stolpade utkast till fortsättningen. Möjligen kan man skylla på Lamms otålighet; i ett ilsket brev från april uppmanar han Rydberg att genast leverera det nya slutet till ”Singoalla” plus de andra

⁴ Odaterat brev från C. S. Warburg till Sigfrid Wieselgren (Kungliga biblioteket, Ep. V.22). Warburg berättar i brevet om tidskriftens just färdiga oktobernummer.

⁵ ”Noveller” i dåtida mening: en berättelse kortare än en roman, upp till ungefär tio ark (160 sidor). Se Barbro Ståhle Sjönell, ”Det tidiga 1800-talets novellistik”, *Tidskrift för litteraturvetenskap* 2013:2 s. 5-15 samt min notis i *Viktoriana* 2014:1.

⁶ Brev från Oscar Patrik Sturzen-becker till S. A. Hedlund 18.3.1865 (Göteborgs universitetsbibliotek); brevet uppmärksammat av Lindberger s. 338.

⁷ *Nerikes Allehanda* 24.5.1865. Schöldström, som vid denna tid arbetade på Göteborgs-Posten och var kompis med Rydberg, skrev under 1865 en serie ”Göteborgs-epistlar” för *Nerikes Allehanda* under signaturen Barthold Schwartz. Se Lundstedt, *Sveriges Periodiska Litteratur*, 3:1502.

novellerna, eftersom han måste få ut boken före hösten.⁸ Tydligt prioriterar Rydberg då "Singoalla", som i sin nya version blir det enda innehållet när *Dimmor* kommer ut i augusti 1865. Men troligtvis hade arbetet med "Klosterbrodern" gått i stå redan innan; han hade ju trots allt haft ett halvår på sig.

Både inledningen till "Klosterbrodern" och det nya slutet till "Singoalla" kontrasterar på ett märkligt sätt mot 1864 års reformatoriska aktivism. I "Singoalla" får vi se riddar Erland nå försoning i ett liv som eremitmunk, läsande sin favoritbok *Om vilan i Gud*. Medan "Klosterbrodern" börjar i samma position: med någon som drar sig undan världen för att söka just vilan i Gud, någon som fullt ut intar just en sådan religiös hållning som aktivisten Rydberg hade vänt sig mot – inåtvänd kontemplation, kritiklöst nedärvd tro och ovillkorlig lydnad. Och som trots det tecknas med fullständig sympati.

Det är som om Rydberg försöker ta semester från striden och fara så långt bort som möjligt, inte bara genom att återvända till en diktning i romantisk Singoallastil, utan också genom att leva sig in i ett *mindset* så långt från reformatorrollen som bara möjligt. Det är naturligtvis tänkbart eller – av Rydbergs utkast och Schöldströms referat att döma – rentav troligt att bokens hjälte så småningom skulle ha vänt sig utåt igen och återupptagit kampen. Men dom delarna blev i så fall aldrig skrivna; det enda som lät sig fästas på papper var drömmen om vilan.

TORE LUND

⁸ Brev från Oscar Lamm till Viktor Rydberg 17.4.1865 (Kungliga bibliotekets Rydbergssamling).